

Н.М. Авшенюк

**ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ
В УМОВАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

В умовах глобалізації взаємодія вищих навчальних закладів (університетів) відіграє важливу соціальну роль. Системне різновекторне співробітництво університетів стає засобом позиціонування держави на міжнародному рівні. Освіта в епоху глобалізації розглядається як ключовий індикатор, що виявляє переваги, недоліки і протиріччя, породжені сучасною епохою. Реформування системи вищої освіти України, входження вітчизняної системи вищої освіти у світовий освітній простір є показовими устремліннями нашої держави посісти гідну позицію на світовій арені. У зв'язку з цим аналіз проблем, пов'язаних з приєднанням до міжнародного освітнього й наукового простору, а також з впливом глобалізації на функціонування вищих навчальних закладів набуває **актуальності** і акцентує увагу, зокрема, на міжнародних аспектах освітнього процесу. Посилення глобалізації вищої освіти призвело до того, що на зміну інтернаціоналізації в цій галузі, за умов якої значну роль у співпраці університетів відігравали національні держави, прийшло безпосереднє і значною мірою незалежне функціонування вищих навчальних закладів як самостійних суб'єктів міжнародного співробітництва.

Світовий освітній простір як глобальний об'єкт дослідження вивчається вітчизняними і російськими вченими, зокрема детально розглядаються особливості реформування національних систем освіти в контексті глобалізаційних процесів (В.П.Борисенков, О.Н.Джуринський, О.Б.Лисова, В.І.Луговий, А.А.Сбруєва) або окремі аспекти освіти: міжнародні дослідження в освіті (З.І.Батюкова, Т.Д.Шапошнікова, О.В.Сухомлинська), світовий освітній простір як продукт педагогічної думки, що розвивається (М.П.Лещенко, А.А.Селіванов, С.О.Сисоєва), тощо.

У сучасних умовах великої актуальності набуло вивчення впливу глобалізаційних процесів на розвиток освіти, що знайшло своє відображення в роботах В.П.Андрущенко, М.З.Згуровського, В.Г.Кременя, В.О.Кудіна, В.О.Мясникова, Н.Г.Ничкало. Низка досліджень присвячена інтегративним процесам в європейському освітньому просторі: теоретичні основи інтеграційних процесів у сучасному європросторі (В.І.Байденко, О.І.Бражник, М.В.Ларіонова, Л.П.Пуховська), міжнародні нормативно-правові засади розвитку європейської інтеграції (Г.О.Лукічев, В.В.Насонкін), ключові принципи європейських освітніх реформ (О.В.Матвієнко, О.Ю.Мелвіл).

Світовий освітній простір як специфічна сфера життєдіяльності людства, в якій під контролем суспільства формуються зовнішні й внутрішні умови для розвитку особистості, всебічно розглядається у дослідженнях А.П.Ліфєрова [1]. Системно вивчаючи основні грані світового освітнього процесу (аналіз теоретичних проблем глобалізації освіти з позиції державного підходу; аналіз сукупності всіх освітніх і виховних закладів, науково-педагогічних центрів, урядових і громадських просвітніх організацій, особливості функціонування систем освіти різних регіонів і країн тощо), досліджує проблему глобалізації Б.Л.Вульфсон [2].

Ключові характеристики наднаціональної освіти (міжнародний складник її функціонування, можливість користуватися нею представникам усіх національностей, визнання її еквівалентності та значущості у процесі працевлаштування в будь-якій країні світу) виявлені та охарактеризовані І.А.Тагуновою в дослідженнях, присвячених розвитку наднаціональної освіти у контексті світового освітнього простору [3].

М.В.Ларіонова здійснила комплексне дослідження нормативних основ, методів та інструментів кооперації країн-членів ЄС у галузі освітньої політики, спрямоване на виявлення основних закономірностей розвитку співробітництва в освіті та їх взаємозв'язків з процесом європейської інтеграції [4]. Виявленню кроскультурних та соціокультурних тенденцій функціонування мережної моделі взаємодії університетів у міжнародному освітньому просторі присвячена науково-дослідна робота К.В.Пономарьової [5].

Нині помітним стає значне зосередження уваги вітчизняних та зарубіжних учених на дослідженнях, пов'язаних з проблемами розвитку транснаціональної вищої освіти, що спричинено низкою чинників. Серед них найбільш вагомими можна вважати:

- перехід на дворівневу систему вищої освіти;
- розвиток ідей глобальної взаємодії університетів як самостійних суб'єктів у міжнародному освітньому просторі;
- уніфікація процесів академічної мобільності представників української та зарубіжної університетської науки;
- залучення студентів до активного самостійного пошуку можливостей отримання навчального досвіду за кордоном тощо.

З початку нового тисячоліття все більшої актуальності набувають наукові розвідки, спрямовані на вивчення проблем і перспектив багатовекторної міжнародної співпраці навчальних закладів різних рівнів акредитації. Насамперед це стосується процесів інтеграції вищої освіти, зокрема глобалізації університетів, яка полягає в їх тісній взаємодії щодо завоювання певної частки світового ринку освітніх послуг (В.І.Солдаткін, І.Н.Зорников, К.В.Пономарьова, Д.Робінсон, О.Серенсен, Р.Гарретт, Є.Морін, М.Уокер, Р.Барнетт, Г. ван Гінкель, Н.В.Варгесе та ін.).

З огляду на зазначене, ми поставили собі за мету проаналізувати транснаціональні аспекти взаємодії університетів розвинених англomовних країн та формування мережних моделей їх співпраці у міжнародному освітньому просторі.

Більшість учених поділяють думку, що транснаціональна освіта надає освітні послуги, даючи можливість фахівцям, які їх отримали, здійснювати професійну діяльність в умовах економіки різних країн, і суб'єктом організації якої виступають, переважно, міжнародні організації. Транснаціональна освіта також сприяє успішній соціалізації фахівців в умовах глобалізації [3, с.4].

Останніми роками у світовому освітньому просторі широко застосовується трактування транснаціональної вищої освіти як освіти, яку здобуває студент у зарубіжному університеті, проживаючи у своїй країні. При цьому студент не перетинає кордони, переїжджаючи на навчання в іншу країну, а освітні програми проникають крізь кордони і стають транснаціональними. Перетин кордонів за умови транснаціональної освіти здійснюється або фізично, тобто переїждять викладачі з навчальними матеріалами, або віртуально – завдяки дистанційній формі навчання з використанням телекомунікацій та Інтернет-технологій. Таке розуміння досліджуваного нами явища закладене в основу діяльності міжнародної організації “Глобальний альянс транснаціональної освіти” (Global Alliance for Transnational Education - GATE), яка включає бізнес-корпорації, вищі навчальні заклади, урядові структури, об'єднані для здійснення спільного контролю за якістю транснаціональної освіти [7, с.6].

Для визначення поняття “транснаціональна освіта” в міжнародних документах, монографічних дослідженнях і науковій періодиці використовують подібні за суттю терміни “закордонна освіта” (education abroad), “міждержавна освіта” (international education), “трансгранична освіта” (across borders/cross-border/trans-border education), які в сукупності трактують транснаціональну освіту як “зовнішню” інтернаціоналізацію. Маючи на меті підготовку фахівців, здатних ефективно працювати у швидкозмінних

умовах глобального ринку, транснаціональна освіта виконує, насамперед, такі основні завдання:

- ◇ диверсифікація і зростання фінансових потоків за допомогою залучення іноземних студентів на платні форми навчання;
- ◇ розширення навчальних планів і можливостей навчання студентів у зарубіжних ВНЗ - партнерах;
- ◇ розширення міжнародної мережі ВНЗ для ефективного використання їхніх ресурсів;
- ◇ підвищення якості освіти і досліджень завдяки участі студентів і викладачів у міжнародному обміні знаннями [6, с.72].

Очевидним є той факт, що більшість сучасних ВНЗ залучено до міжнародної діяльності переважно у вигляді спільних дослідницьких проєктів, програм обміну для студентів та викладачів, спеціальних програм для навчання іноземців, однак це є найпростіше розуміння і реалізація транснаціональної освіти. На більш високому рівні, на нашу думку, транснаціональну вищу освіту необхідно розглядати як процес систематичної інтеграції міжнародного компонента в освітньо-виховну, науково-дослідницьку та суспільно-громадську діяльність вищих навчальних закладів.

Дослідження показало, що транснаціональна вища освіта має чотири основні форми міжнародного співробітництва, а саме:

- індивідуальну мобільність, яка передбачає, як правило, академічну мобільність студентів та професійну мобільність викладачів, що здійснюється з освітньо-науковою метою;
- мобільність освітніх програм та інституційну мобільність, яка спричиняє формування нових міжнародних стандартів освітніх програм;
- інтеграцію в навчальні програми міжнародного виміру і освітніх стандартів;
- інституційне партнерство, спрямоване на створення стратегічних освітніх альянсів та міжнародних освітніх корпорацій.

Розвиток транснаціональної вищої освіти як активного й ефективного міждержавного співробітництва з метою взаємозбагачення й обміну досвідом в освітній сфері стає одним з важливих складників освітньої політики розвинених англосовітських країн світу. Адже до її беззаперечних переваг можна віднести підвищення доступності вищої освіти, універсалізацію знань, розробку міжнародних стандартів якості, підвищення інноваційності вищої освіти, а також розширення та зміцнення міжнародного співробітництва.

Так, за даними ЮНЕСКО, на початку XXI ст. 1,9 млн студентів навчалася за межами рідної країни, що, за підрахунками експертів, складає в середньому 15-відсотковий щорічний приріст загальної академічної мобільності. На думку соціологів, до 2010 р. кількість студентів, які навчаються за кордоном, складе 2,8 млн, а до 2025 р. сягне позначки 4,9 млн. Цікавим є і той факт, що основними постачальниками освітніх послуг є такі високорозвинені країни, як США (28% від загальної кількості іноземних студентів), Велика Британія (14%), Німеччина (12%), Франція (8%), Австралія (7%), Канада (2%), що приймають на навчання 73% всіх іноземних студентів, які переважно є громадянами Греції, Японії, Кореї та Туреччини [8]. Значна кількість іноземних студентів у цих країнах – це результат активної діяльності вищих навчальних закладів, безпосередньо спрямованої на поширення позитивного іміджу університету, утвердження високого міжнародного рівня якості освітніх послуг, а також запровадження спільних програм навчання з подальшим взаємним визнанням дипломів та ступенів вищої освіти.

Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження показав, що транснаціональна освіта, відбиваючи тенденції розвитку глобального ринку з екстериторіальним по-

питом на кваліфікований людський капітал, об'єктивно передбачає появу певних міжнародних документів про відповідність кваліфікацій і перетворює університет на навчальний заклад з глобальною орієнтацією на світовий ринок освітніх послуг [1; 6; 7]. Нині превалюючими характеристиками університету стають такі: “міжнародна освітня програма”, “глобальний навчальний план”, “екстериторіальний педагогічний персонал”, “віртуальна кафедра”, “міжнародний освітній стандарт”, “міжнародна акредитація та сертифікація” тощо.

Першочерговою й основною проблемою, на наш погляд, є визначення “міжнародної навчальної програми і навчального плану”. Такий план повинен мати статус міжнародного/глобального, оскільки, по-перше, його розробленням займається міжнародний колектив фахівців, а, по-друге, кожний навчальний курс (програма) у його складі має міждисциплінарний, інтерактивний характер і створений інтернаціональною групою авторів. Така освітня програма може відразу пройти міжнародну сертифікацію щодо її визнання та отримати правовий статус об'єкта міжнародного розповсюдження. Її, наприклад, можна викладати за допомогою мережі Інтернет з університету, що має статус глобального, або територіально на ліцензійних засадах поширювати національним провайдером. За таких умов студенти університетів у різних країнах світу здобудуть однакові знання і досвід, а педагоги, які викладають подібні курси, стимулюватимуться до набуття міжнародних сертифікатів.

Одним із прикладів такої інтернаціональної взаємодії може бути Європейська асоціація викладачів технічних дисциплін у вищій школі, що зареєстрована 1972 р. в м. Клагенфурт (Австрія). Ця спільнота створила Реєстр європейських викладачів інженерних ВНЗ, включення до якого відбувається на підставі подання претендента національними асоціаціями і підтверджується видачею відповідного сертифіката “Європейський викладач інженерного ВНЗ”. Претендент на такий сертифікат повинен продемонструвати відмінні знання технічної дисципліни, бути дипломованим інженером, мати дворічний стаж інженерної або науково-технічної діяльності, успішно працювати викладачем вищої школи не менш, ніж один рік, вільно володіти однією з поширених європейських мов, а також пройти цикл педагогічної практики відповідно до вимог програми “Європейський викладач інженерного ВНЗ”.

Ця програма передбачає загальний обсяг педагогічної підготовки –204 год., що розподілені за такими дисциплінами:

- ◇ інженерна педагогіка (36 год.);
 - ◇ інженерно-педагогічна практика (36 год.);
 - ◇ технологія викладання (12 год.);
 - ◇ лабораторна дидактика (12 год.);
 - ◇ стилістика (16 год.);
 - ◇ риторика (12 год.);
 - ◇ комунікативність і ведення дискусії (32 год.);
 - ◇ основи психології (16 год.);
 - ◇ основи соціології (8 год.);
- а також інші дисципліни.

Зареєстровані викладачі мають високий рівень професійної компетентності викладача інженерного ВНЗ, що сприяє їхньому успішному працевлаштуванню в усіх європейських країнах, оскільки цей реєстр є відкритим для потенційних роботодавців і надає їм усю необхідну інформацію про освіту, підготовку і професійний досвід викладачів [1, с. 55].

Іншим прикладом міжнародної взаємодії, що заслуговує на увагу, може бути співпраця Європейської Ради міжнародних шкіл та Кембрідзького університету. У 2006 році ці інституції створили програму “Міжнародний сертифікований вчитель”, яка ба-

зується на п'яти кваліфікаційних стандартах і передбачає присудження відповідного сертифіката "Міжнародний вчитель". Навчальна програма включає збалансований курс традиційного й дистанційного навчання, індивідуальні та групові наукові дискусії за трьома основними напрямками:

- 1) розвиток міжнародного мислення й світосприйняття;
- 2) розуміння англійської мови як додаткової та принципи білінгвізму;
- 3) підтримка учнів, для яких англійська мова є додатковою мовою спілкування.

Програмою також передбачено виконання індивідуальних науково-дослідних робіт за обраною тематикою, яка б сприяла професійному розвитку вчителя як міжнародного педагога. В цілому програма передбачає 18 місяців для навчання і подальшої сертифікації. На навчання за програмою, як правило, зараховують кваліфікованих учителів будь-якого предмета та рівня освіти, які мають не менш, ніж дворічний стаж роботи у школі, та здійснюють активну міжнародну діяльність. Участь у такій діяльності є обов'язковою, свідчення про неї надаються претендентом на навчання у вигляді індивідуального професійного портфоліо [9].

Здійснений аналіз фахової періодики та наукових досліджень дає підстави зробити такі **висновки**:

- число іноземних студентів у всьому світі помітно зростає, і в умовах глобалізації суспільства та інтернаціоналізації вищої освіти зростання буде продовжуватися;
- зростання числа іноземних студентів є наслідком того, що в країнах-лідерах експорт освітніх послуг є одним із важливих пріоритетів державної політики, яка реалізується в національних програмах із чітко визначеними цілями, завданнями і відповідним фінансовим забезпеченням;
- збільшується кількість провідних університетів світу, які у власних планах розвитку орієнтуються на транснаціональне навчання й підготовку фахівців в умовах глобальної економіки, міжкультурної комунікації, а також створення міжнародних науково-освітніх комплексів.

Список літератури: 1. *Лиферов А.П.* Интеграционные процессы в мировом образовании: основные тенденции / А. П. Лиферов // *Magister*. - 1999. - № 1. - С. 46-65. 2. *Вульфсон Б.Л.* Мировое образовательное пространство на рубеже XX – XXI вв. / Б.Л. Вульфсон // *Педагогика*. – 2002. - № 10. - С.3-8. 3. *Тагунова И.А.* Развитие наднационального образования в контексте мирового образовательного пространства: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра. пед. наук: спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / И. А. Тагунова. – М., 2007. – 44 с. 4. *Ларионова М.В.* Формирование общего образовательного пространства в условиях развития интеграционных процессов в Европейском Союзе: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра. полит. наук: спец. 23.00.04 "Политические проблемы международных отношений и глобального развития" / М. В. Ларионова. – М., 2006. – 40 с. 5. *Пономарева Е.В.* Сетевая модель международного взаимодействия университетов: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. социол. наук: спец. 22.00.06 – "Социология культуры, духовной жизни" / Е. В. Пономарева. – Саратов, 2008. – 16 с. 6. *Лукичев Г.А.* Транснациональное образование / Г. А. Лукичев // *Вестник РУДН. Серия "Юридические науки"*. – 2002. - № 1. – С. 71-75. 7. *Robinson D.* GATS and the OECD/UNESCO Guidelines and the Academic Profession / David Robinson // *International Higher Education: The Boston College Centre for International Higher Education*. - 2005. – Spring. - № 39. – P. 6 -7. 8. *Всемирный доклад ЮНЕСКО по образованию 2007: Сравнение мировой статистики в области образования*. – Институт статистики ЮНЕСКО: Монреаль, 2007. – С. 134-143. 9. *The ECIS Standards for the International Teacher Certificate*. – European Council of International Schools: Cambridge University Press, October 2006. – 3 p.

Н.Н. Авшенюк

**ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ УНИВЕРСИТЕТОВ В
УСЛОВИЯХ
ЕВРОАТЛАНТИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ**

Статья посвящена одной из современных тенденций развития общества знаний – интернационализации высшего образования. Особенное внимание в ней уделено ее основному внешнему проявлению, которым является транснациональное высшее образование. Автор рассматривает основные формы и характеристики исследуемого явления, а именно: мобильность студентов и преподавателей, интернационализацию учебных планов и программ, создание региональных и международных университетских сетей.

N. Avshenyuk

**TRANSNATIONAL UNIVERSITIES' COOPERATION IN THE TERMS OF
EURO-ATLANTIC
INTEGRATION**

The article is devoted to the one of contemporary tendencies of knowledge society development, which is the internationalization of higher education, particularly to its external issues – transnational higher education. The author analyses the main forms and characteristics of the phenomenon under investigation, namely students' and teachers' mobility, curriculum internationalization, creation of regional and international universities' networks etc.

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.11.2009